

Gyűjteményt Bányászati Múzeummá nyilvánította. Az újjárendezett múzeumi anyag – amely kiegészült a 25 éves munkásörse életét követő anyaggal – 1982. április 29-én nyitott meg.

Az ünnepélyes megnyitón a Mecseki Ércbányák díszgyejenruhás, bányászlámpás küldöttei és a pécsbányatelepi Kodály kórus a Bányászhimnusz eléneklésével adott keretet az alapítóokmány átadásához. A Művelődési Minisztérium részéről az alapítóokmányt Ikvay Nándor osztályvezető adta át Gálfi Istvánnak, a Mecseki Szénbányák vezérigazgató-helyettesének és Tóka Jenőnek, a Mecseki Ércbánya vezérigazgatójának. Az ünnepélyes múzeummegnyitón megjelent a megyei tanács képviselőjében Brandstätter György osztályvezető-helyettes.

Krisztián Béla

„Amit írtam, . . . a falu népének szántam.”

(Magyarhermány krónikása)

Puritán egyszerűséggel berendezett kis szoba. Benne: három íróasztal (az egyikén régi Continental írógép), szekrény, néhány szék. Könyvekkel, folyóiratokkal megrakott polcok. Száz és száz oldalnyi, dossziékba rendezett kézirat, levéltári dokumentumok másolatai . . .

Ne gondolja az olvasó, hogy e sorok írója egy kutatóintézeti tudományos munkatárs dolgozószobáját szándékozik bemutatni, ugyanis e kis szellemi műhely egy 84 esztendőes parasztemberé.

Itt, a székelyföldi Erdővidék távoli zugában, egy hegyekkel körülölelt kis község, Magyarhermány (Herculian) egyik házában hajol a mindennapi fárasztó munka után olvasmányai, jegyzetei fölé estéről estére, már évtizedek óta *idős Máthé János* gazdálkodó parasztember. Itt olvas, elmélkedik falujának, népének múltjáról, történelméről, gyöngybetűkkel itt veti papírra gondolatait.

Idős Máthé János 1898. december 23-án született abban a faluban, amelyben ma is él. Az elemi iskola elvégzése után négy évig tanult az udvarhelyi gimnáziumban. A mezőgazdasági munkát édesapja mellett már gyermekkorában elkezdte: „. . . *édesapám tizenkét éves koromban kezembe nyomta az eke szarvát, s azóta – mikor az idő sorja hozza – most is fogom.*” olvashatjuk egyik írásában.¹ A nyíladozó értelmű gyermek apjától azonban nemcsak a szántást-vetést tanulta meg, hanem a könyvek, a tudományok szeretetét is. Az édesapa olvasott ember volt. Rendszeresen vásárolt könyveket, lexikonokat, újságokat járatott.

Máthé Jánost elsősorban a történelem érdekelte. Olyan átéléssel olvasta a múlt eseményeinek leírását,

hogy gyakran még érzelmeinek sem tudott parancsolni. Találkozásunk alkalmával (már ő maga is megmosolyogva több évtizeddel ezelőtti énjét) megmutatta a Tolnai Világtörténelmének egyik kötetében Haynau megrongált képét, amelyet valamikor ő firkált, karcolt össze, annyira felháborodott a *bresciai hiéna* gaztettein.

¹ *Egy magángazda székely falu életéből* In *Imreh István* (szerk.): *Változó valóság – szociográfiai tanulmányok*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1978. 199–214. old.

Alig múlt 17 éves, amikor elvitték katonának. Az első világháborúból 13 hónap után, két súlyos lövéssel tért haza. Még tanulni szeretett volna, de nem lehetett: bátyja papnak készült, s több fiú nem léven a családban, apja gazdaságában az ő munkájára is szükség volt.

Már fiatal korában (igaz, eleinte még nem kellő részletességgel és módszerességgel) gyűjtötte a szülőföldjére vonatkozó adatokat. Egy idő után nem elégedett meg az idős emberek faggatásával, hanem szabad idejében járta a parókiákat, a múzeumokat, a könyvtárakat és levéltárakat. Kutatott Sepsiszentgyörgyön, Kolozsvárott, Marosvásárhelyen, Brassóban, sőt ilyen céllal Budapestre is felutazott. Az évtizedek során olyan nagy mennyiségű, értékes anyagot gyűjtött össze, hogy Benedek Marcell is csodálkozását és elismerését fejezte ki, amikor a szomszédos Kisbaconból 1964-ben átrándult hozzá.

Bár élete során nem nélkülözte kiváló tudósok pártfogását, támogatását, (pl. segítette őt munkájában a legendás tudású Kelemen Lajos történész, Kónya Samu, a jeles folklorista), sokáig nem írtak róla, és írásai sem jelentek meg.

Idős Máthé János tulajdonképpen „felfedezése” 1969-ben történt meg Sylvester Lajos jóvoltából, aki terjedelmes cikkben ismertette munkásságát és szemelvényeket is közölt gyűjtéseiből.² Ezután sorra jelentek meg méltatások romániai szerzők tollából,³ de elismerően írtak róla Magyarországon,⁴ és a különféle lapok szerkesztősei is egyre nagyobb érdeklődést mutattak cikkei iránt.

A romániai lapok és folyóiratok közül publikált többek között a *Művelődésben*, a *Korunkban*, a *Megyei Tükörben*, a *Falvak Dolgozó Népeben*, a *Jóbarátban* és az *Új Életben*, Magyarországon pedig a *Magyar Nyelvőrben* és az *Élet és Tudományban*.⁵

A szép szavú öreg székeklyt gyakran kérték fel ünnepi beszédek megtartására is. Emlékezetes volt például 1969-ben, a kisbaconi *Benedek Elek-emlékház* avatásán, több ezer ember előtt elmondott beszéde,⁶ amelyről Sütő András is megemlékezett *Erdővidéki naplójában*. Többek között a következőket írta: „*Feldöccen az öreg a pódiumra, látja, hogy egyedül van, maga mellé int két legényt, két lányt, s ilyenformán, testőrséggel is ellátva, kezdi a beszédét mondani. Szabadon szól, lobogtatja a papírlapokat, szinte csodálkozik: hogyan kerültek azok a kezébe. Úgy beszél, mint egy Veres Péter, Elek apóhoz kapcsolódó emlékeit meghordozza a világirodalomban, s Tolstojt, Goethét érintve, egy tűzbe hajított meséskönyve kapcsán Pompejít is szóba hozza, az olvasmányfítogtatás rossz mellékze nélkül. Ő sem ragad meg a múltban; az ünnepelt példába kapaszkodva a holnaphoz keresi az utat.*”⁷

Méltatói elsősorban kutatói lelkiismeretességét és alaposságát, beszédeinek és írásainak gondolati tisztaságát, stílusának népi ízeit és az írásából sugárzó szülőföld- és népszereket emelték ki. Nevezték őt *szellemi ezermesternek*, *lábön járó történelemnek*, *lábön járó könyvtárnak* (*bibliotheca ambulansnak*), *földművestudósnak*, *nyelvünk népi tudósnak*, *falusi Bárczi Gézának* stb., Sylvester Lajos pedig ezt írta róla: „... ő a tudni akarás és a tudás, a tanulás és a tanítás, a *humánus-alakító ember élő szimbóluma*”⁸ Ő maga a munkaszereket és a sziklaeros kintartást emelte ki egy levelében mint a gyűjtői-kutatói tevékenység elengedhetetlen feltételét.⁹ Azt már mi tesszük hozzá, hogy e két tulajdonság rá is jellemző.

² Sylvester Lajos: Máthé János másik élete. *Megyei Tükör*, 1969. máj. 3., 8. és 10. old.

³ Pl. Sylvester Lajos: Magyarhermány monográfiája és szerzője. *Művelődés*, 1970. 2. sz., 52. old.; Sylvester Lajos: Portré helyett. *Megyei Tükör*, 1970. nov. 22., 4. old.; Tompa Ernő: Krónika. *Megyei Tükör*, 1970. dec. 30., 3. old.; Magyar Lajos: Baconi arcok, baconi példák. *Megyei Tükör*, 1973. okt. 21., 3. old.

⁴ Pl. Ruffy Péter: Utazás az anyanyelv körül. Szavaink művelése és megmentése. *Magyar Nemzet*, 1970. jún. 14., 11. old.; Ablonczy László: Gábor Áron krónikása. *Hétfői Hírlap*, 1974. júl. 1., 4. old. Portré is: *Köpeczi Bócz István* rajza.

⁵ Írásai közül a teljesség igénye nélkül említünk meg néhányat. 1969.: *Szemelvények Máthé János Magyarhermány monográfiája című munkájából* *Megyei Tükör*, máj. 3., 8. és 10. old. – 1970.: *Hermányi tájszójegyzék*. *Művelődés* 2. sz., 52–58. old.; *Magyarhermány*. *Megyei Tükör*, nov. 22., 4. old.; *Magyarhermányi tájszavak*. *Magyar Nyelvőr*, 2. sz., 204–218. old.; *Egy naptárközlemény margójára*. *Korunk*, 7. sz.; *Magyarhermányi népszokások*. *Falvak Dolgozó Népe*, febr. 4., 4–5. old. – 1971.; *Igazításképpen*. *Megyei Tükör*, júl. 22. 2. old.; *Még egyszer Gábor Áronról és a bodvaji kohóról*. *Megyei Tükör*, febr. 25., 6. old. – 1972.: „*már mi nálunk...*” *Megyei Tükör*, máj. 28., 4. old. – 1973.: *A messzeség vándora*. *Megyei Tükör*, aug. 19., 5. old.; *Olasztelek*. *Megyei Tükör*, szept. 16., 4. old. – 1974.: *Hol születtek Gábor Áron első székely ágyúja. A bodvaji Három*. *Élet és Tudomány*, 12. sz., 537–541. old. – 1978.: *A vén hámoros*. *Új Élet*, 24. sz., 15. old.; *Egy magángazda székely falu életéből*. ld. az 1. jegyzetet.

⁶ Megjelent *Az avatás ünnepére* címmel. *Megyei Tükör*, 1969. máj. 31., 6–7. old. Az ünnepi beszédet mondó Máthé Jánosról képet közölt az *Új Élet*, 1969. 13. sz., 9. old.

⁷ Sütő András: *Erdővidéki napló*. In: Rigó és apostol. *Úti tünődések*. Kolozsvár, 1973., 21–35. old. Eredeti közlése: *Utunk*, 1969. jún. 20.

⁸ Sylvester Lajos: Portré helyett. *Megyei Tükör*, 1970. nov. 22., 4. old.

⁹ Tompa Ernő: *Krónika* *Megyei Tükör*, 1970. dec. 20., 3. old.

Idős Máthé János elsősorban *Magyarhermány* múltját kutatja, s mint mondta egyszer: „*Amit irtam, ha valamikor könyömásra kerül, a falu népének szántam.*”¹⁰

A falubeliek gyakran fordulnak a sokféle területen tájékozott, széles látókörű, tapasztalt emberhez tanácsért különféle ügyekben, és sohasem hiába. Falujában megérdemelt tekintélyt élvez, szeretet, tisztelet övezi, és az emberek büszkék is híressé vált földijükre.

Egyik legjelentősebb műve: a csaknem 400 kéziratoldalny terjedelmű, *Magyarhermány község monográfiája* című munkája. A monográfia huszonöt fejezetből áll, tematikája rendkívül változatos. Foglalkozik benne pl. a község keletkezésével, nevének eredetével, a környék földtani viszonyaival, állat- és növényvilágával, a helynevekkel, ír a földesurakról, jobbágyokról, a közigazgatásról és falubíráskodásról, a faluhoz tartozó Bodvaj vasbányászatról és a vashámor történetéről, a hermányi családokról, feldolgozta a Hangya Szövetkezet és az iskola történetét, közli az összegyűjtött helyi humoros történeteket stb. Külön kiemelendők a néprajzi fejezetek, amelyekben a gazdálkodásról, a régi szokásokról, játékokról, babonákról és a hermányi régi lakodalomról ír. Rendkívül értékesek a *Tájszótár* című fejezet adatai is. Igazat kell adnunk egyik méltatójának, aki azt írta róla, hogy ő történész, közigazdász, etnográfus és nyelvjáráskutató egy személyben.¹¹

A történeti fejezetekben ugyan felismerhetők a múlt századi, romantikus, ma már korszerűtlen nézetek, elméletek átvételei is, de ezek semmit nem vonnak le a többi fejezet értékeiből, amelyeket a már elhalt öregek elbeszélései alapján írt meg. Az öreg autodidakta tudós példamutató munkájával és eredményeivel kiérdemelte, hogy *Magyarhermány* falu említésekor ne csak Hermányi Dienes József (a *Nagyenyedi Demokritosz szerzője*) és Barabás Samu (a *Székely Oklevéltár VIII. kötetének szerkesztője*) neve jusson eszünkbe, hanem az övé is.

Egy interjúban feltett kérdésre egyszer azt válaszolta, hogy szeretne száz évig élni. „*Csak nem egy évigben, hanem kétszer ötvenig!*” – tette hozzá tréfásan.¹² Újabb írásait várjuk, s kívánjuk János bácsinak, hogy „egy évigben”, egészségben érje meg *legalább* a száz esztendőit.

Hála József

Juhos Rudolf népművész alkotásai

Juhos Rudolf a mátyusföldi Nászseg községében lakik. Olyan népművész ő, aki alkotásaihoz természetes, hagyományos anyagot – nádat – használ fel. Nászseg a Duna csallóközi ágának partján fekszik, ahol sok mindenre felhasználják a bőven található nyersanyagot, a nádat. Ezt alkalmazták valamikor a háztetők befedésére, ebből készítették az istállók és az ólak oldalát.

Juhos Rudolf 1919-ben született Nászsegben, eredeti foglalkozása asztalos. A II. világháborúban elvesztette bal lábát, ezért nem folytathatta mesterségét. Helyette a Dunamente ősi foglalkozását, a nádfeldolgozást választotta. Volt egy nádszövő műhelye, ahol építkezésekhez nádat szövött megrendelésre. Eközben megismerte a nád tulajdonságait, színeit, fényét. Ez adta számára az ötletet ma már Európaszerte egyedülálló nádképeinek formálásához. Több évek kellett azonban elteltie ahhoz, hogy elérjen mai sikereihez, amíg meg tudta tiszta emberi hangon szólaltatni a csallóközi szellő ringatta nádat, hogy elmesélje a mai kornak, milyen is volt a letűnt idők emberének élete.

A népművész munkásságának jelentősége, híre az utóbbi években túljutott a járás határain. Eddig több, mint százötven képet készített, található belőlük a múzeumokban, a képtárakban, de megtalálható egyéneknél is.

Több kiállítását jómagam is megcsodáltam, és jól ismerem őt személyesen is. Valahányszor alkotásait szemlélhettem, megállapítottam, hogy hű maradt a faluhoz, amely az ihletője. Vissza-visszatérő kedvenc témája a sajátos csallóközi falukép, ahogy az gyermekkori emlékeibe íródott: a szalmatető házak, e falvak jelképével: a gémeskúttal, különböző munkajelenetek és események.

¹⁰ Sylvester Lajos: Máthé János másik élete. Megyei Tükör, 1969. máj. 3., 8. és 10. old.

¹¹ Sylvester Lajos: Máthé János másik élete. Megyei Tükör, 1969. máj. 3., 8. és 10. old.

¹² Háromszögű körkérdés. Megyei Tükör, 1970. dec. 31., 6–7. old.